

I DALIS

Vedliai

Į bolševikų mitingą suvaryti žmonės su „iškilų darbo žmonių lyderių“ Lenino, Zinovjevo, Markso, Kamenevo, Trockio portretais.

O kai kurie žmonės tvirtina, kad vis dėlto tame dideliame kare mes nugalėjome iš esmės todėl, kad mums vadovavo būtent Stalinas. O jei ne Stalinas, nežinia, ar mes sugebėtume susidoroti su priešu ir nugalėti jį... Vis dėlto negaliu sutikti su tokiu įvykių vertinimu todėl, kad tai – vergo požiūris. Tik vergams, kurie negali pakilti nuo kelių ir pažvelgti toliau šeimininko galvos, būtinai reikia, kad kas nors galvotų už juos, viską organizuotų už juos, kam galima suversti kaltę ištikus nelaimei ir priskirti nuopelnus, jei pasiseka. Tai – vergo psichologija.

N. Chruščiovas

1917 m. lapkritis. Pirmosios sovietų vyriausybės – Liaudies komisarų tarybos – nariai. Viršutinėje eilėje iš kairės į dešinę: V. Miliutinas, V. Noginas, L. Trockis, V. Uljanovas-Leninas, J. Stalinas, A. Rykovas, A. Lunačarskis. Vidurinėje eilėje: A. Šliapnikovas, V. Ovsejenka, G. Opopovas (Lomovas), I. Skvorcovas (Stepanovas). Apatinėje eilėje: N. Krylenka, F. Dybenka, I. Teodorovičius, N. Avilovas (Glebovas).

Kas gi lėmė valstybinę sovietų šalies politiką?

Žinoma, visus valstybinius ir karinius postus užėmė aktyvūs Spalio perversmo ir pilietinio karo dalyviai. Į profesinį tinkamumą dėmesio nekreipė. Punktą „kas buvo nieks, tas bus viskuo“ įgyvendino tiesiogiai.

1917 m. lapkričio 1 d. Rusija sužinojo naujųjų savo valdovų – darbininkų ir valstiečių vyriausybės liaudies komisarų – pavardes.

Liaudies komisarų tarybos pirmininku tapo „pasaulinio proletariato vadas“ Vladimiras Iljičius Uljanovas-Leninas (1870–1924), profesijos skiltyje užsirašęs literatu.

Vidaus reikalų liaudies komisaru – A. Rykovas (1881–1938). Baigęs gimnaziją Aleksejus Ivanovičius įstojo į Kazanės universiteto Teisės fakultetą, bet jis pats taip prisiminė: „nespėjau atsisėsti į studentišką suolą ir patekau į areštinę“. Paskui partinis pogrindis, vėl suėmimai, kalėjimai, tremtis, pabėgimai.

Suprantama, praleidęs šešerius metus kalėjime, iš jų trejus metus Šiaurės kraštuose, „vidaus reikalus“ Rykovas išmanė tik iš vidaus ir nieko apie policijos darbą, kaip ir apie bet kurią kitą darbą, nenutuokė: „Nugyvenau aš iki trisdešimt metų ir net nežinau, nė kaip pasą išsiimti. Neturiu supratimo, ką reiškia nuomotis nuolatinį butą.“

Žemės ūkio liaudies komisaras V. Miliutinas (1884–1937) buvo kaimo mokytojo sūnus. Į bolševikų partiją įstojo būdamas šešiolikos metų. Dukart bandė įgyti aukštąjį išsilavinimą, bet labai jau atitraukdavo revoliucinė veikla. Aštuoni areštai! Be to, jis kūrė marksistines brošiūras apie žemės ūkį, todėl laikytas labai išmanančiu apie tai specialistu.

Darbo liaudies komisaras A. Šliapnikovas (1885–1937) Liaudies komisarų taryboje buvo vienintelis „darbininkas“, nes jaunystėje, dar prieš emigraciją, spėjo pastovėti prie staklių ir net „svajoto tapti metalo tekintoju“. Tačiau triukšmauti pasirodė esant daug įdomiau. Jis gana anksti atskleidė, kad moka telkti mases: „Dirbdamas Semianikovo gamykloje, pradėjau ne pagal amžių anksti dalyvauti streike, raginau visų dirbtuvių – laivų statybos, stalių cechų berniukus vyti lauk tuos darbininkus, kurie nenorėjo dalyvauti streike. Prisigrūdavome į kišenės veržlių, nuopjovų, gelžgalių; nepaklususius bendram sprendimui streikuoti apmėtydavome geležies skeveldromis, veržlėmis, varžtais ir taip priversdavome prisijungti prie mūsų judėjimo.“ Turėjo „žemiausią“ išsilavinimą.

Karo ir jūros reikalų komitetui vadovavo iš armijos išvytas karininkas, kareiviškų laikraščių redaktorius V. Antonovas-Ovsejenka (1883–1939), praporščikas N. Krylenka (1885–1938), matrosas F. Dybenka (1889–1938).

Prekyba ir pramonė buvo patikėta ūkio prievaizdo sūnui V. Noginui (1878–1924). Baigęs miesto mokyklą jis kurį laiką tarnavo kontoros pasiuntiniu, pas-
kui dirbo pameistrių dažykoje, dalyvavo marksistų kuopelėse, buvo laikraščio „Iskra“ agentas. Nuo dvidešimt metų Viktoras Pavlovičius klajojo po kalėjimus ir emigracijas: „Kažkaip prisimindamas praeitį jis suskaičiavo kalėjimus, kuriuose sėdėjo. Tokių kalėjimų suskaičiavo penkiasdešimt.“ Sustiprinta savišvieta kalinimo vietose leido jam „savamoksliskai išeiti į literatūros kelią“, kartu perprasti ir visas vadovavimo pramonei ir prekybai subtilybes.

Liaudies švietimo komisaras A. Lunačarskis (1875–1933) gimė Poltavos valdininko šeimoje. Jaunystėje Anatolijus Vasiljevičius apie metus praleido Ciuriche, derino paskaitas universitete su partinėmis sueigomis. Po to aštuoni mėnesiai Tagankos kalėjime, trejus metus trukusi tremtis, emigracija, revoliucinė žurnalistika, blaškymasis nuo marksizmo prie Dievo paieškų, nuo bolševikų prie menševikų ir atvirksčiai. Bendražygiai jį laikė gana apsišvietusiu žmogumi. Pats Lunačarskis įkūnijo plepaus savimylės tipą, kuris moka be galo pilstyti iš tuščio į kiaurą bet kuria tema ir bet kuria proga, nors organiškai neprisitaikęs jokiai organizuotai veiklai.

Teisingumo liaudies komisaras buvo G. Opokovas-Lomovas (1888–1938), banko tarnautojo sūnus. Vienus metus jis mokėsi Peterburgo universiteto Teisės fakultete, tačiau mokslus metė – įtraukė revoliucija.

Amžinam partiniam žurnalistui, „Kapitalo“ ir kitų Markso kūrinų vertėjui I. Skvorcovui-Stepanovui (1870–1928) patikėjo vadovauti finansų žinybai.

Maisto produktų liaudies komisariatui vadovavo Maskvos universitetą baigęs lenkų dvarininko sūnus I. Teodorovičius (1875–1937). Jis buvo iš tos pačios teoretikų ir žurnalistų kohortos.

Užsienio reikalų liaudies komisaru tapo realinę mokyklą baigęs L. Bronšteinas-Trockis (1879–1940). Partijos teoretikas, publicistas ir oratorius, aktyvus 1905–1907 m. revoliucijos dalyvis, Petrogrado tarybos pirmininkas, vienas pagrindinių Spalio perversmo organizatorių.

Pašto ir telegrafo liaudies komisaras – N. Ailovas-Glebovas (1887–1942). Kalugos batsiuvio sūnus, „profesionalus partijos narys“ nuo devyniolikos metų. Partinę mokyklą baigė Bolonijoje. Ir jis patyrė areštus, tremtį, emigraciją, kalėjimų universitetus. Mažiau už viską gyvenime jį domino telegrafas.

Tautybių reikalų liaudies komiteto pirmininko portfelis įteiktas dar vienam batsiuvio sūnui, mokslų nebaigusiam seminaristui, Tifliso banko apiplėšimo, norint papildyti bolševikų kasą, organizatoriui, herojiškų eilių ir veikalo „Marksizmas ir nacionalinis klausimas“ autoriui, nuostabiam, bet mažai partijoje tada žinomam gruzinui J. Džiugašviliui-Stalinui (1877–1953).

Stalinus 1917 m. Pirmojoje bolševikų vyriausybėje Josifas Džiugašvilis užėmė ne itin reikšmingą tautybių reikalų komiteto pirmininko postą.

Iš esmės visi kaip vienas „darbininkų ir valstiečių“ vyriausybės nariai buvo profesionalūs revoliucionieriai, kitaip sakant, „literatai“. Kitokių profesinių įgūdžių nė vienas neturėjo.

Skiriant į aukščiausius valstybės postus, didesnę reikšmę turėjo partinis stažas, biografijos faktai apie „kruvino carinio režimo“ persekiojimą ir represijas už revoliucinę veiklą. Kitados iš mokymo įstaigų buvo pašalinti tokie „iškilūs bolševikai“: V. Leninas, J. Stalinas, V. Kuibyševas, V. Molotovas, M. Frunzė, A. Bubnovas, N. Bucharinas, G. Zinovjevas, L. Kamenevas, A. Krinickis, A. Rykovas, A. Steckis, S. Syrcovas.

Dauguma buvo nekart suimti, sėdėjo kalėjimuose, gyveno tremtyje. Tremčių ir kalinimų skaičiumi itin didžiutasi. Tai buvo aiškus nuopelnų rodiklis.

Vienas savotiškų rekordininkų – Jakovas Davydovičius Drabkinas (1874–1933), labiau žinomas partiniu Sergejaus Ivanovičiaus Gusevo pseudonimu. Be abejonės, tai buvo vienas aktyviausių revoliucionierių. Jo anketoje nurodyta:

„53 kartus dalyvavo ekonominiuose streikuose, 20 kartų – politiniuose streikuose, iš viso – 73 kartus; politinėse gatvės demonstracijose – 5 kartus, jaunimo bruzdėjimuose – 1 kartą, pagrindinėse kuopelėse – 19 kartų, nelegaliuose

masiniuose mitinguose – 75 kartus, gegužinėse – 6 kartus, ginkluotuose sukilimuose ir partizanų akcijose – 4 kartus, partijos konferencijose – 2 kartus, partijos suvažiavimuose – 4 kartus. Kalėjo dvejus metus ir vieną mėnesį, administracinėje tremtyje išbuvo šešerius metus ir tris mėnesius, politinėje emigracijoje – vienus metus ir šešis mėnesius.“ Kaip kruopščiai viskas suskaičiuota!

Pirmasis teisingumo liaudies komisaras G. Lomovas rašė:

„Mūsų padėtis buvo labai sunki. Tarp mūsų buvo daugybė puikiausių aukštos kvalifikacijos darbuotojų, daugybė ištikimiausių revoliucionierių, išvažinėjusių Rusiją visomis kryptimis, su pančiais ant rankų ėjusių visą kryžiaus kelią iš Peterburgo, Varšuvos, Maskvos iki Jakutijos, Verchoviansko. Bet mums visiems reikėjo mokytis valdyti valstybę.

Kiekvienas mūsų galėjo išvardyti vos ne visus Rusijos kalėjimus ir smulkiai nupasakoti jų režimą. Mes žinojome, kur muša, kaip muša, kur ir kaip sodina į karcerį, bet nemokėjome valdyti valstybės ir neišmanėme nei bankų technikos, nei ministerijų veiklos.“

Pradžioje galėjo guosti bent tai, kad pirmoji „darbininkų ir valstiečių vyriausybė“ vadinta laikinąja. Bet neilgai. Iki taikių demonstrantų sušaudymo ir steigiamojo susirinkimo išvaikymo 1918 m. sausio 5 d.

Senas partijos narys A. Šotmanas (1880–1939) atsiminė atkalbinėjęs Leniną nuo valdžios užgrobimo, nes tarp bolševikų nematė valstybę galinčių valdyti žmonių.

„Niekis! – tarė Leninas. – Kiekvienas darbininkas ministerijos darbą perpras per kelias dienas, nieko ypatinga mokėti čia nereikia. O darbo technikos ir visiškai nereikia išmanyti, nes tai valdininkų reikalas, o juos mes priversime dirbti lygiai taip pat, kaip jie verčia triūsti darbininkus specialistus.“

Ir paskyrė Šotmaną liaudies komisaro padėjėju.

Nuo tada sovietų šalyje ir užgimė tradicija: ne darbo vieta – liaudies komisariui, o liaudies komisaras – darbo vietai. Partijos pasitikėjimą pelnęs tikratikis bolševikas gali vadovauti bet kam – „nieko mokėti čia nereikia“.

Argi galėjo būti blogi susisiekimo ministrai tokie nusipelnę kovotojai už proletarų reikalą kaip visų čekistų krikstatėvis F. Dzeržinskis ar batsiuovys L. Kaganovičius? O jei kas abejojo, ar paskirta teisingai, ir kenkėjiškai suardydavo planus, Feliksas Edmundovičius sušaudydavo iškart, o Lazaris Moisejevičius (dar ir sunkiosios, kuro ir naftos pramonės liaudies komisaras) paskelbdavo liaudies priešais ir atiduodavo į Geležinio Felikso įpėdinių rankas. Kitaip sakant, irgi šaudė, bet netiesiogiai.

Pagal nueito kelio gaires senųjų bolševikų sąrašė nebuvo išimtis ir V. Antonovas-Ovsejenka, proletariato revoliucijos idėjomis domėjęsis nuo septyniolikos metų. Baigęs kadetų korpusą jis įstojo į Nikolajaus karo mokyklą.

Vienas didžiausių raudonųjų budelių buvo Feliksas Dzeržinskis, iš sulenkėjusių bajorų kilęs bolševikinės ČK viršininkas.

Tačiau po „jaunojo kario kurso“ atsisakė priimti ištikimybės priesaiką motyvuodamas tuo, kad „organiškai bjaurisi kareivyste“. Už tai „žeidžiančios kareivinių atmosferos“ sukrėtam Vovai skyrė dešimt parų arešto, paskui grąžino tėvui. Pabuvęs juodadarbiu ir vežiku, po metų Antonovas įstojo į junkerių mokyklą, ten entuziastingai pasinėrė į antivyriausybę agitaciją. Galiausiai buvo sučiuptas su ardomąja literatūra. Šioje istorijoje įdomiausia yra pabaiga: išleistas su karininko laipsniu. Tarnavo tik pusę metų, paskui perėjo į pogrindį.

Tolesni Antonovo biografijos puslapiai mirga jo padėties žmonėms įprastomis sampratomis: kuopelė, karo komitetas, agitacija, nelegali veikla, areštai, kalėjimas, emigracija. Nėra tik to, kas priskiriama kūrybinei veiklai. Tačiau žmogus, carinio teismo nuteistas mirties bausme, kuri vėliau pakeista dvidešimt metų katorga, negalėjo būti netinkamas patiems aukščiausiems šalies postams: Petrogrado karinės apygardos vadas, Ukrainos kariuomenės vadas ir Respublikos revoliucinės karo tarybos Politinės valdybos vadovas, įgaliotasis atstovas ir generalinis konsulas (diplomatas!), Sovietų Rusijos teisingumo liaudies komisaras (ir teisininkas!).

Viena iškiliausių partijos figūrų – M. Muranovas (1873–1959). Niekada niekur nesimokė, išsilavinimo skiltyje įrašė: „savamokslis“. Užtat jam buvo suteikta teisė tvarkyti žmonių likimus ir gyvenimus. Muranovo pareigybė – Sovietų